فرهنگ توصیفی عصب‌شناسی زبان

نویسندگان:
دکتر هانیه یارمند
(دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی همگانی)
دکتر حسن عشایری
(عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران)

ویراستار:
دکتر پریسا بخشنده
(دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی همگانی)

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه یارمند، هانیه، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور فرهنگ توصیفی عصب‌شناسی زبان‌یسندگان هانیه یارمند،حسن عشایری؛ویراستار پریسا بخشنده
مشخصات نشر تهران : نشر نویسه پارسی، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری ۲۳۲ صفحه
شابک ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۴۹-۴۰-۷
وضعیت فهرست نویسی فیپا
موضوع عصب‌شناسی زبان -- واژه‌نامه‌ها -- فارسی**Neurolingustics -- Dictionaries -- Persian**
موضوع فارسی -- واژه‌نامه‌ها - انگلیسی **Persian language -- Dictionaries -- English**
موضوع زبان انگلیسی -- واژه‌نامه‌ها - فارسی **English language -- Dictionaries -- Persian**
شناسه افزود عشایری، حسن، ۱۳۲۰– ، نویسنده
شناسه افزوده بخشنده، پریسا، ۱۳۶۵ - ، ویراستار
رده بندی کنگره **QP۲۱۶**
رده بندی دیویی ۸۲۳۶/۶۱۲
شماره کتابشناسی ملی ۶۱۱۹۱۴۲

فرهنگ توصیفی عصب‌شناسی زبان

نویسندگان: هانیه یارمند / حسن عشایری

ویراستار: پریسا بخشنده

آتلیه نشر نویسه پارسی: STUDIO FIVE

ناشر: نشر نویسه پارسی

دفتر انتشارات: ۰۲۱-۷۷۰۵۳۲۴۶

نماینده فروش: کتابفروشی توس: ۶۶۴۶۱۰۰۷

سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰٤٥٥٤٥٥٤١٤٢

وبگاه: www.neveeseh.com

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۹

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۴۹-۴۰-۷

چاپ و صحافی: روز

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به «نشر نویسه پارسی» است.
تکثیر و انتشار این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، بدون مجوز قبلی و کتبی ممنوع و مورد پیگیری قانونی قرار خواهد گرفت.

فرهنگ‌نامه‌ها	شماره مسلسل انتشارات
۶	۹۲

فهرست مطالب

پیشگفتار	۷
نشانه‌های اختصاری	۹
فهرست واژه‌ها به ترتیب الفبای فارسی	۱۱
فهرست واژه‌ها به ترتیب الفبای لاتین	۱۹۷
فهرست منابع	۲۲۷

پیشگفتار

کتاب حاضر تلاشی است در راستای فراهم آوردن مجموعه‌ای کامل و در عین حال ساده از مفاهیم عصب‌شناسی زبان با تکیه بر منابع اصلی و پایه. عصب‌شناسیِ زبان، مطالعهٔ چگونگی پردازش اطلاعات زبانی در مغز است. در عصب‌شناسی زبان، رابطهٔ زبان و برقراری ارتباط از جنبه‌های مختلف عملکرد مغز بررسی می‌شود و همچنین توضیح داده می‌شود که چگونه مغز، زبان و ارتباطات زبانی را درک و تولید می‌کند. در این علم، نظریهٔ عصب‌شناسی و نظریهٔ زبانی پیوند داده می‌شوند. به‌غیر از عصب‌شناسی و زبان‌شناسی، روان‌شناسی زبان نیز از دیگر منابع اصلی عصب‌شناسی زبان است. عصب‌شناسی زبان ارتباط تنگاتنگی با روان‌شناسی زبان دارد اما تکیه اصلی بر مطالعات مغز است و با سطوح ساختاری مرتبط است؛ برخلاف روان‌شناسی زبان که با سطوح عملکردی زبان ارتباط دارد. با توجه به میان‌رشته‌ای بودن این رشته و ارتباط تنگاتنگ آن با دیگر رشته‌ها، دسترسی به منبع جامع که دربرگیرنده مفاهیم پایه و اصلی در این رشته باشد دشوار است. به‌خصوص در ایران که سابقه این رشته حدوداً چند دهه است و هنوز منابع فارسی جامع در این حوزه مشاهده نمی‌شود، بنابراین لزوم وجود یک فرهنگنامه جامع برای کاربران این رشته ضروری و سودمند است. هدف از نوشتن این فرهنگ توصیفی، دردسترس ساختن واژگان کلیدی و مفاهیم پایه و اساسی این رشته برای تمام دانشجویان، اساتید و متخصصینی است که در این رشته و یا رشته‌های مرتبط مطالعه و تحقیق می‌کنند.

کتاب حاضر شامل یک بخش اصلی تحت عنوان «فرهنگ واژه‌ها به‌ترتیب الفبای فارسی» است. در این قسمت مفاهیم انگلیسی بنیادین رشته عصب‌شناسی زبان همراه با معادل فارسی و نیز توصیف مرتبط با آنها ارائه شده است. علاوه بر بخش اصلی فرهنگنامه، جهت تسهیل در پیداکردن واژه‌هایی که خواننده معادل فارسی آنها را نمی‌داند، بخشی تحت عنوان «فهرست واژه‌ها به‌ترتیب الفبای لاتین» نیز ارائه شده است که نمایه‌ای انگلیسی به فارسی از کلیهٔ مفاهیم بیان شده در کتاب است.

با توجه به اینکه فرهنگستان زبان فارسی، یگانه مرکز سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی زبان و ادب فارسی در ایران است، تلاش شد در این مجموعه جهت معادل‌گزینی مفاهیم از منابع موجود در این مرکز استفاده شود و معادل‌های تأییدشدهٔ آنها برای واژگان لاتین انتخاب شد، به‌جز مواردی که هنوز معادلی برای زبان فارسی پیشنهاد نداده‌اند. همچنین در راستای ارائه تعاریف کامل و در عین حال کوتاه نیز از منابع تخصصی بهره گرفته‌ایم که اساتید بنام ایرانی و غیرایرانی در این رشته و رشته‌های مرتبط تألیف و ترجمه کرده‌اند. البته نوشتار حاضر، تلاشی مقدماتی است و امید است که زمینهٔ معرفی ابعاد گسترده‌تری از عصب‌شناسی زبان را متناسب با نیاز علمی رشته‌های مرتبط، فراهم سازد. با توجه به اینکه این مجموعه اولین فرهنگنامه تخصصی در این رشته است، خالی از کاستی نخواهد بود و مطمئناً پیشنهادات، نقطه نظرات و انتقادات پژوهشگران و اساتید عزیز باعث کامل‌تر شدن مدخل‌ها و همچنین بهتر شدن کیفیت تعاریف مرتبط با مدخل‌ها خواهند شد.

نویسندگان

اسفند ۱۳۹۸

نشانه‌های اختصاری

✍ مت.

۱-مترادف

✍ متض.

۱-متضاد

✍ ( )

۱- برای نشان دادن معادل و یا نام دیگری برای یک مفهوم. برای مثال:

بخش‌های پسین (خلفی) posterior parts

۲- برای آوردن نشانه اختصاری یک واژه یا یک اصطلاح. برای مثال:

آزمون تشخیص زبان‌پریشی بوستون Boston Diagnostic Aphasia examination(BDAE)

✍ ←

۱- برای ارجاع به مدخلی دیگر در فرهنگنامه. برای مثال:

افزایش addition

نوعی خطای زبانی است که در آن آوا، تکواژ، کلمه و گاهی ترکیبی از چند حرف که معنای مشخصی هم ندارند به واحد زبانی اضافه می شود.

speech errors ←

در این مثال جهت فهم بهتر خواننده پیشنهاد شده است توضیحات مرتبط با "speech errors" که واژهٔ شامل است نیز مطالعه شود.

فهرست واژه‌ها
به ترتیب الفبای فارسی

الف

آرایش پارامتری **parameter setting**

در نظریهٔ دستوری، مفهومی ناظر بر اینکه کودکان با پارامترهای دستوری متولد می‌شوند که برای ارزش‌های خاصی از پیش تنظیم شده‌اند. در اینجا، به فراگیری زبان به‌مثابهٔ تنظیم این پارامترها طبق ارزش‌های زبان مادری شخص، نگریسته می‌شود.

آرمیدگی **relaxation**

فرایندی که در آن یک شبکهٔ عصبیِ مصنوعی، به‌حالتی ثابت از برانگیختگی می‌رسد.

آزمایش فکری **thought experiment**

استفاده از تصور برای کاوش طبیعت.

آزمون تداعی واژه **word association test**

۱. یکی از قدیمی‌ترین آزمون‌ها برای مطالعهٔ روابط معنایی است. این آزمون را سرفرانسیس گالتون[1] در سال ۱۸۷۹ ابداع کرد.

۲. آزمونی که در آن کلمه‌ای به شخص عرضه و از او خواسته می‌شود؛ اولین کلمه‌ای که به ذهنش متبادر می‌شود را بیان کند.

[1] . Sir Francis Galton

آزمون تشخیص زبان‌پریشی بوستون **Boston Diagnostic Aphasia Examination (BDAE)**

محققین مکتب بوستون، آزمون تشخیص زبان‌پریشی بوستون (BDAE) را طراحی کردند. براساس این آزمون هشت نوع زبان‌پریشی تعریف شد که عبارتند از: زبان‌پریشی ورنیکه، زبان‌پریشی حسی فراقشری، زبان‌پریشی انتقالی، زبان‌پریشی حرکتی فراقشری، زبان‌پریشی بروکا، زبان‌پریشی کلی، نام‌پریشی و زبان‌پریشی منطقه گفتار جدا شده. لازم به ذکر است که پنج نوع اول زبان‌پریشی قبلاً در مدل لیشتهایم نیز ارائه شده بود.

← مکتب بوستون

آزمون درخت خرما و هرم **Pyramids and Palm Trees**

یکی از روش‌های بالینی در رویکرد عصب‌روان‌شناسی شناختی است (هاروارد[1] و پاترسون[2] ۱۹۹۲). مناسب برای ارزیابی زبان‌پریشی در افراد ۱۸ تا ۸۰ سال است. به‌کمک کلمات و تصاویر، توانایی معنایی فرد را ارزیابی می‌کند؛ بررسی می‌کند که فرد باتوجه به کلمات و تصاویر تا چه سطحی معنای درست را متوجه می‌شود.

← عصب روان‌شناسی شناختی

آزمون رشد زبان تُلد-پی:۳ **TOLD-P:3. test of language development**

آزمون رشد زبان تُلد-پی:۳ یکی از با سابقه‌ترین، معتبرترین، رایج‌ترین و جامع‌ترین آزمون‌ها در زمینه سنجش رشد زبانی کودکان است. این آزمون که برای سنجش رشد زبانی کودکان ۴ تا ۸ سال به‌کار می‌رود مبتنی بر یک مدل دو بُعدی است که در یک بُعد آن، نظام‌های زبان‌شناختی با مؤلفه‌های گوش‌کردن، سازماندهی و صحبت‌کردن قرار دارد و در بُعد دیگر آن، مختصات زبان‌شناختی با مؤلفه‌های معناشناسی، نحو و واج‌شناسی قرار دارد.

[1] David Harward
[2] Karalyn Patterson

آزمون سنجش رشد نیوشا **NEWSHA developmental scale**

آزمونی که مهارت‌های رشدی کودکان را در حیطه‌های شنوایی، زبان دریافتی، زبان بیانی، گفتاری، شناختی، ارتباط اجتماعی و مهارت‌های حرکتی ظریف و درشت ارزیابی می‌شود. این آزمون برای کودکان فارسی زبان از بدو تولد تا شش سالگی تهیه و هنجار شده است.

آسیب‌شناس زبان **language pathologist**

متخصصی است که از تخصصی که در زمینه زبان‌پریشی دارد و رویکردهای نظری و بالینی در درمان اختلالات زبانی بهره می‌برد و به درمان مشکلات زبانی می‌پردازد.

متخصصی که با استفاده از تخصص خود در زمینهٔ زبان‌پریشی با رویکردهای نظری و بالینی به تشخیص و درمان مشکلات و اختلالات زبانی می‌پردازد.

آسیب‌شناسی زبان **language pathology**

مطالعه کلیهٔ مشکلات زبانی غیرطبیعی و غیرارادی مانند اختلالات گفتاری، شنیداری و نوشتاری به‌منظور تشخیص و درمان.

آسیب نیمکره چپ **left –hemisphere damage (LHD)**

آسیب در نیمکره چپ مغز باعث بروز نشانه‌های زبان‌پریشی در افراد می‌شود. با توجه به جایگاه و شدت آسیب در نیمکره چپ، فرد دچار اختلال در جنبه‌های مختلف مهارت‌های کلامی مانند تولید یا درک کلام می‌شود.

آسیب نیمکره راست **right –hemisphere damage (RHD)**

آسیب نیمکرهٔ راست مغز، نقص‌هایی را به‌وجود می‌آورد که به‌شدت به کاربرد زبان در بافت، مرتبط است. برخلاف اینکه نیمکره راست نقش زیادی در پردازش